

De jaren negentig

In 1986 ging het CDA de verkiezingen in onder de leus "laat Lubbers zijn karwei afmaken". Deze leus impliceerde dat het einde van de economische malaise in zicht was. Als het zittende kabinet zou kunnen doorgaan met het saneren van de collectieve sector, dan zouden in 1990 de gezonde verhoudingen van weleer zijn hersteld. Het financieringstekort zou niet langer als een molensteen om de nek van de overheid hangen en de overheid zou niet langer als een molensteen om de nek van het bedrijfsleven hangen. De jaren negentig beloofden weer een periode te worden van gezonde economische groei. Nu we twee jaar verder zijn kunnen we constateren dat het kabinet-Lubbers het karwei niet afkrijgt. Financieringstekort en werkloosheid zijn weliswaar gedaald, maar nog lang niet tot aanvaardbare proporties. En terwijl deze oude problemen nog op een oplossing wachten, dienen tal van nieuwe zich al weer aan.

In deze *ESB* wordt, naar aanleiding van een symposium dat is georganiseerd door de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde, ingegaan op de economische politiek voor de jaren negentig. Ongetwijfeld zal in het jaar 2000 blijken dat het allemaal heel anders is gelopen en dat de auteurs zich te veel zorgen hebben gemaakt over zaken die in de jaren negentig helemaal niet meer relevant waren, terwijl ze de dingen die later verboden bleken van belangrijke ontwikkelingen geheel over het hoofd hebben gezien. Hoe het ook zij, in 1988 lijken drie ontwikkelingen voor de Nederlandse economie van groot belang.

In de eerste plaats zullen de internationale onevenwichtigheden die in de jaren tachtig zijn ontstaan door de omvangrijke overbesteding in de VS en de omvangrijke onderbesteding in met name de BRD, Japan en een aantal NIC's, worden weggewerkt. De VS hebben daarmee een begin gemaakt door de dollar te laten vallen en door – in bescheiden mate – de bestedingen te beperken. Als deze ontwikkeling zich voortzet zonder dat de onderbesteding in de genoemde overschotlanden verdwijnt, kan een gevaarlijke situatie ontstaan. Elk land probeert een overschot op de lopende rekening te realiseren. Dit wordt beschouwd als symbool van degelijke politiek. Tegenover overschotten staan echter per definitie tekorten. Het is dan ook niet ondenkbaar dat een devaluatie- of bestedingsbeperkingswedloop ontstaat, die uiteindelijk uitmondt in een wereldwijde recessie.

In de tweede plaats lijkt de Europese eenwording in de jaren negentig een feit te worden. Hoewel 1992, het magische jaar uit het Witboek van de Europese Commissie, waarschijnlijk niet in alle opzichten zal worden gehaald, komt de interne markt toch steeds dichterbij. In het artikel van Pelkmans in deze *ESB* worden de baten van de Europese eenwording op een rijtje gezet. De interne markt brengt echter ook kosten met zich mee. De speelruimte voor het beleid wordt minder als de economie niet van de buitenwereld kan worden afgeschermt. De hoogte van de lonen, de collectieve-lastendruk en de overheidsregulering zijn alle van invloed op de concurrentiepositie ten opzichte van de overige Europese landen. Ook hier is de dreiging van een wedloop evident; het land met de laagste lonen en collectieve lasten en de grootste economische vrijheid plukt de meeste vruchten van de Europese integratie.

In de derde plaats is de overeenstemming over de wenselijkheid van het terugdringen van de collectieve sector langzaam aan het verwateren. Nu zo'n beetje alle lucht uit de overheidsuitgaven is, gaan bezuinigingen steeds meer ten koste van essentiële voorzieningen die pas op waarde worden geschat als ze dreigen te verdwijnen. Daardoor wordt het ook steeds duidelijker dat het particuliere initiatief niet per definitie borg staat voor maatschappelijk optimale ontwikkelingen. In zijn artikel over het milieubeleid schrijft Pen dat de overheid veel meer moet doen om de milieuvervuiling tegen te gaan. Een economische aanpak van het milieuprobleem vergt internalisatie van de externe kosten. De vervuiler moet betalen. Een dergelijke aanpak vergt een omvangrijk overheidsingrijpen en kan ten koste gaan van veel economische activiteit.

In het licht van deze ontwikkelingen is het niet zonder meer duidelijk wat de economische politiek voor de jaren negentig moet worden. In het artikel van Donders en Schouten, dat een weergave is van het recente rapport van de Commissie Economische Deskundigen van de SER over de collectieve uitgaven en de collectieve-lastendruk, wordt geredeneerd dat werkgelegenheid en economische groei een beleid vergen van loonkostenmatiging, vermindering van het financieringstekort en verhoging van de groeibevorderende overheidsuitgaven. Verlaging van de collectieve-lastendruk krijgt een minder hoge prioriteit in het beleid. Hogere investeringen moeten leiden tot hogere economische groei en zo tot een verlaging van de collectieve-lastenquote. Er kleven echter gevaren aan deze politiek. Gezien de internationale ontwikkelingen zullen de afzetverwachtingen van met name exporteurs eerder tegen- dan meevallen. Daardoor is het mogelijk dat investeringen en productie minder snel zullen stijgen dan de Commissie zich voorstelt. Van een verlaging van de collectieve-lastendruk komt dan niet veel meer terecht.

Meer dan ooit zal de economische politiek in de jaren negentig gebonden zijn aan internationale ontwikkelingen. We moeten de bestedingen in de gaten houden om te voorkomen dat we een van de landen zijn die na Latijns-Amerika en de VS aan de beurt zijn om een grote schuldenlast op te bouwen. Zo nodig zullen we (weer) de tering naar de nering moeten zetten. Bovendien kunnen we het ons niet veroorloven ons uit de markt te prijzen wanneer in de jaren negentig de binnengrenzen van de Europese Gemeenschap worden afgebroken. Wat betreft de argumenten voor een bescheiden rol voor de overheid zullen de jaren negentig niet veel verschillen van de jaren tachtig. Steeds duidelijker komen deze argumenten echter te staan tegenover pleidooien voor een actievere rol van de overheid. Wanneer een verenigd Europa ten koste moet gaan van alles waaraan geen geld is te verdienen, zoals wat er nog over is van het milieu en de sociale zekerheid, is het de vraag of we met '1992' wel zo blij moeten zijn. Vanaf 1982 heeft in de politiek de onmacht van de overheid centraal gestaan. Wellicht herontdekken we in de jaren negentig de onmacht van de markt.

M.A. Langman